

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.342.23: 330.5:332.1

АНАЛІЗ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ

Ватченко О.Б., к.е.н.
Свистун К.О.

Університет митної справи та фінансів

Дослідження розвитку Дніпропетровського регіону після Революції Гідності необхідне для системного бачення його сучасного становища і формування Стратегії сталого розвитку регіону на період до 2025 року. В статті виявлено, що на економіку регіону вплинули Світова економічна криза 2008-2009 рр., політична криза 2013-2014 рр. і важкі зовнішньоекономічні обставини. Автори проаналізували основні показники розвитку регіону (ВРП, обсяги реалізованої промислової продукції, номінальна заробітна плата штатного працівника, капітальні інвестиції та інші) у фактичних цінах, постійних цінах 2010 р. і за поточним курсом долару США. У статті були досліджені знос основних засобів, структура промислової продукції регіону та її індекси. Проаналізовані експорт, імпорт і прямі іноземні інвестиції в регіоні, відзначене їх зменшення. Дослідження стану забруднення довкілля довело, що в регіоні існує багато екологічних проблем, наприклад, великі обсяги накопичених відходів IV класу небезпеки. Визначені основні проблеми Дніпропетровського регіону, що заважають його динамічному комплексному розвитку.

Ключові слова: валовий регіональний продукт, промисловість, індекси, заробітна плата, інвестиції, експорт, імпорт, довкілля

UDC УДК 330.342.23: 330.5:332.1

ANALYSIS OF INTEGRATED DEVELOPMENT OF DNIPROPETROVS'K REGION

Vatchenko O., PhD in Economics
Svystun K.

University of Customs and Finance, Dnipro

Research into development of Dnipropetrovs'k region after Revolution of Dignity is necessary for system vision of its contemporary state and forming the Strategy of sustainable development of region to 2025. It is discovered in the paper that the economy of region was influenced by World economic crisis of 2008-2009, political crisis of 2013-2014 and difficult external economic circumstances. The authors have analyzed the main indicators of the region's development (Gross Regional Product, volumes of industrial products, nominal salary of full time employee, capital investments and

others) in actual prices, in constant 2010's prices and in current dollar rate. Depreciation of the fixed assets, structure of industrial products and its indexes were researched in the paper. Export, import and direct foreign investments in the region were analyzed and the reduction of them was noted. Research into state of pollution of the environment has proven that there are many ecologic problems in the region, for example, huge volumes of accumulated waste of fourth level of dangerous. The main problems of the region that hamper to its dynamic integrated development were defined.

Keywords: gross regional product, industry, indexes, salary, investments, export, import, environment

Актуальність проблеми. Дніпропетровський регіон – один з найбільш промислово розвинених регіонів України. Завдяки потужному ресурсному (покладам чорного і бурого вугілля, родовищам нафти і газу, запасам залізної, марганцевої, титанової, уранової, алюмінієвої руди, нікелю, кобальту і різних будівельних матеріалів) та інтелектуальному потенціалу отримали розвиток майже всі галузі добувної і переробної промисловості. На сьогодні, згідно до Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 р., розвиток промисловості у регіоні спрямований головним чином на розбудову альтернативної енергетики і покращення енергоефективності регіону [1]. Актуальність комплексного аналізу розвитку Дніпропетровського регіону і зокрема, його промисловості, отримує підґрунтя на підставі важливості виробництва продукції з високою валовою доданою вартістю, спрямованої на кінцеве споживання, для формування Стратегії сталого розвитку регіону до 2025 р. і побудови сильної конкурентоспроможної економіки регіону.

Аналіз останніх наукових досліджень. Комплексному дослідженню розвитку Дніпропетровщини присвятили свої праці багато вчених-економістів, зокрема Ю.В. Орловська та С.В. Літовченко виокремили основні проблеми структурної політики старопромислових регіонів України і вказували на необхідність послідовної політики трансформації структури економіки цих регіонів [2]; Ю.В. Орловська, Г.В. Дугінець та Н.І. Верхоглядова визначали напрями стимулювання експортного потенціалу Дніпропетровської області [3], І.А. Бевз та Н.О. Федяй [4] оцінювали соціально-економічний розвиток регіонів України у контексті відновлення їх економік після світової рецесії 2008-2009 рр.; О.Б. Ватченко, А.В. Лежньова та О. М. Фещенко [5] аналізували соціально-економічний розвиток Дніпропетровського регіону до 2011 р.

включно. Однак, існує необхідність аналізу розвитку Дніпропетровського регіону після Революції Гідності в 2014-2016 рр., а саме – змін фізичного обсягу ВРП регіону, обсягу й структури промислової продукції регіону, капітальних і прямих іноземних інвестицій у регіон, середньомісячної номінальної заробітної плати одного штатного працівника регіону, експорту й імпорту, показників забруднення довкілля і змін у здійсненні екологічної політики.

Метою дослідження є аналіз комплексного розвитку Дніпропетровського регіону, і зокрема, його промисловості щодо побудови сильної конкурентоспроможної економіки регіону.

Комплексний розвиток регіону передбачає різносторонній, пропорційно взаємопов'язаний розвиток усіх галузей господарства, що може забезпечити швидкі темпи зростання його продуктивних сил і високий рівень ефективності виробництва [6, с. 51].

Викладення основного матеріалу дослідження. Дніпропетровщина є старим промисловим регіоном. Окремі її виробничі об'єкти були збудовані ще в останній чверті ХІХ століття, інші – в середині ХХ століття, тож основні засоби регіону станом на кінець 2010 р. мали великий знос – 78,7%. [7, с. 64]. Найгіршим ступінь зносу основних засобів у регіоні був у діяльності транспорту та зв'язку – 96 %, в промисловості – 66,1%, у т. ч., у добувній промисловості – 43,2%; у переробній промисловості – 73,1%; виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 62,3%. Порівняно невисоким був знос основних засобів у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві регіону – 47,1%; найнижчим – у фінансовій діяльності (24,7%) і в діяльності з надання комунальних та індивідуальних послуг, а також у сфері культури та спорту в регіоні (26,2%) [7, с. 64].

Статистика зносу основних засобів регіонів після 2010 р. Державною службою статистики України не надається. Поширення інформації щодо 2011-2016 рр. здійснюється тільки на державному рівні [25].

Динаміку й обсяги структурних зрушень в економіці України характеризує ВВП, а в її регіонах – ВРП, які є узагальнюючими показниками економічного і соціального розвитку країни та регіону. За даними Світового Банку, ВВП України у фактичних цінах у 2016 р. становив 2383182 млн. грн. [8], що у 2,5 рази більше, ніж у 2008 р., але це

не відображає дійсного стану речей, з огляду на інфляцію та значне здешевіння гривні відносно долару США.

Динаміка обсягу ВВП країни наведена на рисунку 1.

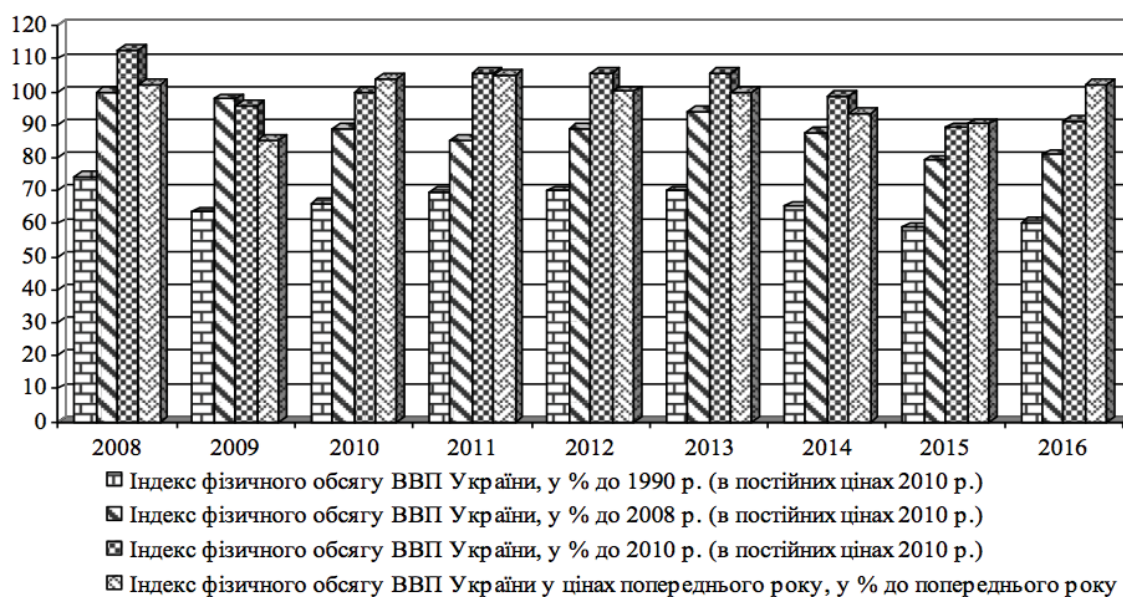

Рис.1. Динаміка обсягу ВВП України за чотирма порівняльними базами, у 2008-2016 рр., %

Авторська розробка на основі даних: [9; 10, с. 30; 11, с. 204; 12]

За даними Світового Банку, ВВП України в постійних цінах 2010 р. склав у 2016 р. лише 984016 млн. грн., або 91,2% від обсягу ВВП у 2010 р., 81,2% від розміру ВВП за 2008 р. – піковий рік за десятиліття, або 60,3 від базового показника ВВП країни за 1990 р. За всі роки незалежності України не було досягнуто такого рівня ВВП, який був у 1990 р.

ВВП України, вимірюваний за поточним курсом долару США, у 2016 р. склав 93270,5 млн. дол. США, або 68,6 від обсягу ВВП у 2010 р.; 51,8% від розміру ВВП у 2008 р., або 114,5% від обсягу ВВП у 1990 р. за курсом долару США. Останнє пояснюється значною інфляцією долару США у Сполучених Штатах Америки протягом 1990-2016 рр.

ВРП Дніпропетровського регіону у фактичних цінах склав у 2015 р. 215206 млн. грн. – у 2,7 рази більше, ніж середнє значення ВРП по Україні (79541,8 млн. грн.). Також це менше, ніж ВРП Києва (451700 млн. грн.), та більше, ніж сума ВРП Запорізької і Донецької області (204073 млн. грн.) того ж року [11, с. 219]. Частка регіону у складі ВВП України є високою. Так, у 2008 р. у регіоні формувалось 11% ВВП держави, в 2010р. – 10,7%, а у 2015 р. – 10,8% [11, с. 220].

Для аналізу ВРП Дніпропетровського регіону, динаміка якого наведена в рисунку 2, були взяті індекси його фізичного обсягу в

постійних цінах 2010 р., у % до 2010 і 2008 рр., отримані з використанням перехідних коефіцієнтів, які були розраховані на основі даних Світового Банку про ВВП України.

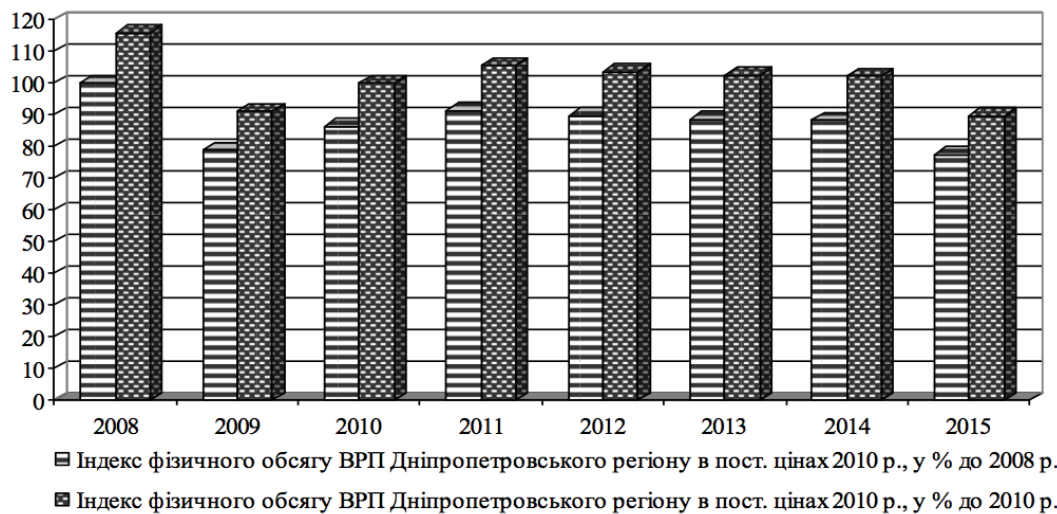

Рис. 2. Індеси фізичного обсягу ВВП Дніпропетровського регіону за двома критеріями оцінки щодо порівняльної бази, у 2008-2016 рр., %
Авторська розробка на основі даних: [13]

Аналіз показав, що в 2009-2016 рр. регіоном не було досягнуто такого рівня ВВП, який був у 2008 р. Треба відзначити, що Дніпропетровський регіон найбільше наблизився до ВВП рівня 2008 р. у 2011 р., коли індекс його фізичного обсягу в постійних цінах 2010 р. склав 91,3% від базового. Протягом 2009-2015 рр. цей показник був нижчим за 90%, а у 2015 р. становив 77,5% від базового, тобто менше, ніж у 2009 р. (78,8%) – рік Світової економічної кризи.

Обравши базу порівняння обсяг ВВП регіону у 2010 р., розуміємо, що у 2010-2014 рр. регіон перебував у стані стагнації – індекси фізичного обсягу ВВП регіону зростали несуттєво і дуже малими темпами. У роки економічної кризи – 2009 і 2015 рр., індекси фізичного обсягу ВВП регіону були найгіршими – 91,1% і 89,6% відповідно, до попереднього року, а у 2008 р. його значення було максимальним за період – 115,6%, до попереднього року.

Індеси фізичного обсягу ВВП Дніпропетровського регіону в порівнянних цінах у 2008-2016 рр. [13] засвідчують, що у 2010-2014 рр. не було суттєво жвавого економічного росту, ресурси підприємств були спрямовані на просте, а не на розширене, відтворення валової доданої вартості. У 2008-2009 рр. і 2012-2016 рр. індекси фізичного обсягу ВВП регіону були меншими 100% (до попереднього року), особливо у 2009 р.

(83,5%) та у 2015 р. (90,3%). Що ж до умовного зростання фізичного обсягу ВРП регіону в 2010-2011 рр. до 105,8% і 103,4% відповідно, то це було можливим насамперед завдяки сильному економічному спаду 2009 р.

Аналіз структури реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) Дніпропетровського регіону за видами економічної діяльності показав, що у 2016 р. порівняно з 2010 р. у структурі обсягу реалізованої промислової продукції Дніпропетровського регіону сталися істотні зміни [14]. Хоч лідером промислового виробництва регіону за питомою вагою у структурі реалізованої промислової продукції є металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, його частка зменшилась з 35,7% у 2010 р. до 33,8% в 2016 р. Другим найбільшим видом промислової діяльності регіону є добувна промисловість і розроблення кар'єрів, питома вага якої теж знизилась з 25,2% у 2010 р. до 23,1% у 2016 р.

Відбулось скорочення частки галузі виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення з 2,7% у 2010 р. до 1,8% у 2016 р., тоді як питома вага виробництва хімічних речовин і хімічної продукції зросла з 3,1% у 2010 р. до 4,1% у 2016 р., але є значно меншою, ніж у попередньому році (5,9%) і у 2014 р. (4,3%).

Галузь постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованного повітря у структурі промислової продукції регіону зросла з 11,9% у 2010 р. до 15,8% у 2016 р., тоді як галузь водопостачання; каналізація і поводження з відходами після деякого зростання в структурі промислової продукції до 2,3% у 2013 р., у період 2014-2016 рр. скоротилась. Її частка у 2016 р. перебувала на рівні 2010 р. (1,7%).

Сумарна питома вага інших виробництв переробної промисловості за 2010-2016 рр. збільшилась з 7,2% до 7,8%.

Питома вага виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів збільшилася з 6,9% в 2010 р. до 8,9% у 2016 р., відносно ж структури за 2015 р., частка галузі зменшилась на 0,2%.

У дуже скрутному стані перебуває сьогодні галузь машинобудування, питома вага якої в структурі обсягу реалізованої продукції регіону зменшилась з 5,6% у 2010 р. до 3,0% у 2016 р., у т.ч. частка виробництва електричного устаткування скоротилась з 1,2% у 2010 р. до 0,4% у 2016 р.; питома вага виробництва машин і устаткування,

не віднесених до інших угруповань, скоротилась з 1,9% у 2010 р. до 1,1% у 2016 р.; виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів скоротилось з 3,4% у 2010 р. до 1,4% у 2016 р.; частки інших галузей в загальній структурі реалізованої промислової продукції регіону залишились незмінними.

Динаміку індексів реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) у фактичних цінах в 2016 р. до 2010 р., у постійних цінах 2010 р. в 2016 р. до 2010 р. і за поточним курсом долару США в 2016 р. до 2010 р. наведено на рисунку 3.

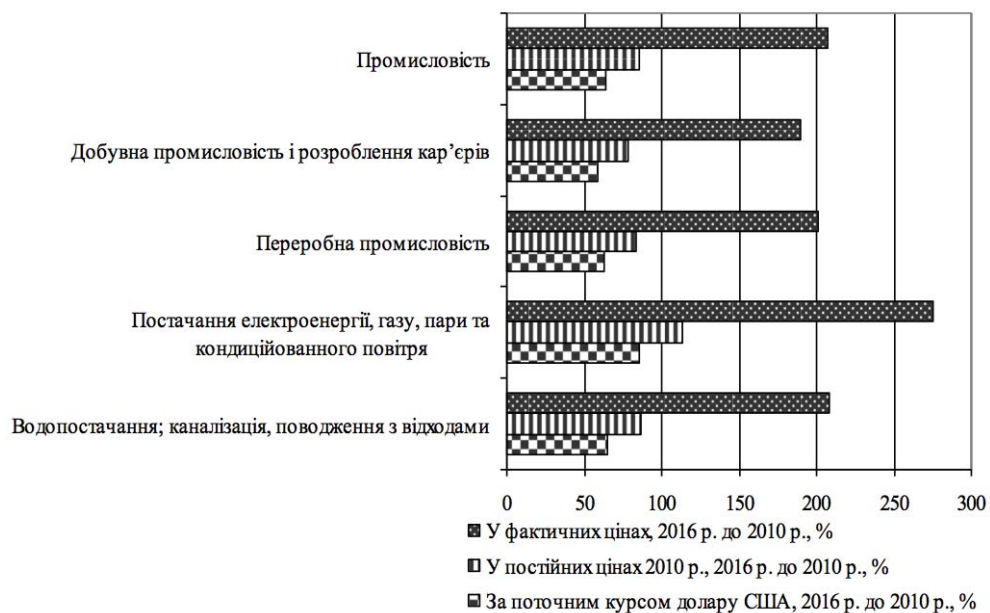

Рис.3. Динаміка індексів реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) Дніпропетровського регіону за видами економічної діяльності, 2016 р. до 2010 р., %
Авторська розробка на основі даних: [14]

Обсяг реалізованої промислової продукції Дніпропетровського регіону в фактичних цінах збільшився у 2016 р. відносно 2010 р. удвічі, натомість в постійних цінах 2010 р. досяг тільки 85,7% від обсягу за 2010 р. За поточним курсом долару США, обсяг реалізованої промислової продукції регіону склав у 2016 р. лише 64,4% від обсягу за 2010 р. За видами економічної діяльності відбулося зростання усіх галузей – у фактичних цінах у 2016 р. відносно 2010 р., але в постійних цінах 2010 р. обсяг промислової продукції добувної промисловості і розроблення кар'єрів склав у 2016 р. 78,5% від показника за 2010 р., переробна промисловість – 83,2% від обсягу за 2010 р., обсяг промислової продукції (товарів, послуг) водопостачання; каналізації та поводження з відходами склав у 2016 р. 86,1% від обсягу за 2010 р. Збільшення обсягу реалізованої

промислової продукції у 2016 р. відносно 2010 р. відбулось тільки у галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 113,7% у 2016 р. від обсягу за 2010 р.

Щодо індексів промислової продукції, розрахованими за поточним курсом долару США, жодна галузь не змогла наблизитись до рівня 2010 р. Більшість галузей промисловості, як і загальний індекс по промисловості, досягли рівня 59% (добувна галузь і розроблення кар'єрів) – 64% від рівня 2010 р., виняток – галузь постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, що досягла 85,5% від рівня 2010 р., за поточним курсом долару США. Хоча по Україні питома вага Дніпропетровського регіону в обсязі реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) країни зростає з 15,6% у 2010 р. до 16,2% у 2016 р. [15, с. 271].

Індекси промислової продукції Дніпропетровщини у 2013-2016 рр., розраховані Державною службою статистики України відповідно до міжнародних стандартів у промисловості, наведені в таблиці 1 нижче.

Таблиця 1. Індекси промислової продукції Дніпропетровського регіону за видами діяльності у 2013-2016 рр., %

Види промислової діяльності \ Роки	2013	2014	2015	2016	2016 р. до 2013 р., %
	% до попереднього року				
Промисловість	98,5	92,5	92,1	99,3	83,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	102,9	94,5	97,0	96,4	90,9
Переробна промисловість	94,2	89,2	89,8	100,3	75,7
з неї: виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	98,2	93,8	106,8	103,2	101,5
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	111,3	79,7	88,9	106,6	84,1
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	103,1	87,5	79,0	91,9	65,5
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	87,5	111,5	105,3	103,9	106,7
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	97,4	94,9	82,5	108,2	82,5
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	91,5	97,4	83,3	103,1	76,5
металургійне виробництво	98,6	93,5	86,9	103,4	82,8
машинобудування	72,2	64,9	84,1	99,9	39,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	92,2	97,0	66,6	125,8	74,9

Джерело: [15, с. 276-282, 16, с. 214-216]

Аналіз даних з таблиці 1 доводить, що протягом 2013-2016 рр. відбувалось зменшення більшості видів промислової продукції, причому досить часто ці процеси були пов'язані не з політичною ситуацією в країні, а були наслідком загострення структурних проблем у промисловості в 2011-2013 рр. Доречно приділити особливу увагу інтегрованому індексу промислової продукції у 2016 р. Порівняно

з 2013р. (авторська розробка), який відображає зміни у промисловості за останні 5 років – 2012-2016 рр. Цей показник по промисловості регіону становить 83,3%, а найгірші значення індексу мають галузі виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу і поліграфічна діяльність (65,5%), й машинобудування (39,4%). Найкраще у регіоні тримаються «на плаву» галузі виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (101,5%) і виробництво коксу та продуктів нафто-перероблення (106,7%).

Суттєвий показник соціально-економічного стану населення регіону – середньомісячна номінальна заробітна плата 1 штатного працівника зросла з 2369 грн. у 2010 р. до 5075 грн. у 2016 р. [17], а у січні-вересні 2017 р. становила 6696 грн. [18]. У постійних цінах 2010 р., середньомісячна номінальна заробітна плата 1 штатного працівника в регіоні скоротилась з 2369 грн. у 2010 р. до 2095,5 грн. у 2016 р. (88,46% від 2010 р.). За поточним курсом долару США, цей же показник по регіону скоротився з 298,5 дол. США у 2010 р. до 198,6 дол. США у 2016 р. (66,53% від рівня 2010 р.). За курсом долару США Наприкінці серпня 2017 р. [19], середньомісячна за серпень номінальна заробітна плата 1 штатного працівника в регіоні становила 261,8 дол. США – 87,7% від рівня 2010 р., що в усій сукупності результатів свідчить про збідніння населення регіону.

Крім того, протягом 2010-2015 рр. середньомісячна номінальна заробітна плати 1 штатного працівника у регіоні була більшою, ніж у середньому по Україні. Вже з 2016 р. цей показник по Україні є більшим, ніж на Дніпропетровщині, у 2016 р. – на 108 грн. (5183 грн.), а за перші 9 місяців 2017 р. – на 151 грн. (6847 грн.). Порівняно з іншими регіонами України, Дніпропетровський займає 4 місце за розміром середньомісячної номінальної заробітної плати одного штатного працівника і поступається тільки Києву (10719 грн.), Донецькій (7456 грн.) і Київській (6948 грн.) областям, за даними про перші 9 місяців 2017 р.

Розвиток економіки держави або регіону в умовах ринкової економіки практично неможливий без капітальних інвестицій і без прямих іноземних інвестицій у акціонерний капітал підприємств. Капітальні інвестиції в економіку Дніпропетровського регіону в фактичних цінах зросли з 16016,9 млн. грн. у 2010 р. до 33169,1 млн. грн.

у 2016 р. [20]. Але у постійних цінах 2010 р., цей показник зменшився в 2016 р. до 13695,5 млн. грн. (85,5% від 2010 р.), а за поточним курсом долару США скоротився з 2018,36 млн. дол. США у 2010 р. до 1298,14 млн. дол. США у 2016 р. (64,3% від 2010 р.). Частка регіону в складі капітальних інвестицій в економіку України у 2016 р. доволі істотна – 9,2%, що є більше, ніж у 2010 р. (8,9%), але менше, ніж у 2015 р. (9,5%).

За 2010-2016 рр. прямі іноземні інвестиції у регіон зменшились утричі, з 10620,3 млн. дол. США станом на 1 січня 2011 р. до 3481,3 млн. дол. США станом на 31 грудня 2016 р. [21]. Частка прямих іноземних інвестицій, вкладених у Дніпропетровський регіон, у складі прямих іноземних інвестицій в Україну скоротилась більш, ніж удвічі, з 23,4% станом на 1 січня 2011 р. до 9,3% станом на 31 грудня 2016 р., що є черговим доказом кризового стану економіки регіону.

Дуже важливу роль у формуванні ВВП і ВРП відіграють обсяги експорту з країни і регіону за кордон, тоді як обсяги імпорту у країну або у регіон з-за кордону зазвичай свідчать про низьку конкурентоспроможність країни або регіону з виробництва цих товарів (надання послуг), особливо коли йде мова про високотехнологічну продукцію (послуги). Загальний експорт товарів та послуг України склав 49,3% від ВВП (46 млрд. дол. США). З цієї суми 72,9% становить експорт товарів, решту 27,1% експорт послуг [22, с. 8]. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, у 2016 р. український експорт мав переважно сировинний характер, адже майже 70% експорту товарів (25,3 млрд. дол. США) становили продукція АПК, металургійної та хімічної галузей промисловості, мінеральні продукти, деревина і сировина для легкої промисловості. Ще одною проблемою українського експорту є низька частка високотехнологічної продукції – тільки 5,5% від загального обсягу українського експорту в 2016 р. складала продукція високих технологій [22, с. 8].

Обсяги експорту товарів з Дніпропетровського регіону за кордон у 2010-2016 рр. зменшились з 8021,9 млн. дол. США у 2010 р. до 5864,8 млн. дол. США у 2016 р. (73,1% від 2010 р.). За січень-вересень 2017 р. обсяги експорту товарів з регіону склали 5154,7 млн. дол. США, або 121,7% від обсягу експорту за відповідний період 2016 р. [23], що свідчить про певне пожвавлення в економіці і, зокрема, у промисловості

регіону. Частка регіону в загальному обсязі експорту товарів з України є стабільно високою – від 15,6% у 2010 р. до 16,1% у 2016 р., а також 16,5% за січень-вересень 2017 р.

Обсяги імпортованих у Дніпропетровський регіон з-за кордону товарів зменшились з 5387,7 млн. дол. США у 2010 р. до 3314,5 млн. дол. США у 2016 р. (61,5% від 2010 р.). За перші 9 місяців 2017 р. імпорту товарів у регіон склав 3314,5 млн. дол. США, або 134,2% обсягу імпорту товарів у регіон за відповідний період попереднього року [23]. Частка регіону в загальнодержавному імпорті товарів не надто висока і складає від 8,9% у 2010 р. до 8,8% у 2016 р., у перші 9 місяців 2017 р. – 9,4% (мінімум у 2013 р. – 6,9%).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту в Дніпропетровському регіоні коливається в межах від 1,49 у 2010 р. до 1,7 у 2016 р., найбільше – у 2014 р. (1,98); за перші 9 місяців 2017 р. цей же показник склав 1,56, тобто обсяги товарів, що експортуються з регіону за кордон, є більшими, ніж обсяги товарів, що імпортуються у регіон з-за кордону. На відміну від Дніпропетровщини, імпорт до України здебільшого переважає експорт з неї: у 2010 р. коефіцієнт покриття експортом імпорту в Україні був 0,85, у 2016 р. – 0,93, за січень-вересень 2017 р. – 0,89, дещо відмінною ситуація була в 2015 р. – 1,02, і в 2014 р. – 0,99.

Аналіз навколишнього природного середовища регіону показав, що загальне водовідведення Дніпропетровського регіону у 2010-2016 рр. зменшилось з 1262 млн. м³ у 2010 р. до 926 млн. м³ у 2016 р. (найменше у 2014 р. – 751 млн. м³) [24, с. 272]. Частка Дніпропетровщини у складі загального водовідведення України є досить високою: у 2010 р. – 15,5%, у 2014 р. – 18,1%, у 2016 р. – 16,5%.

Внаслідок зменшення роботи потужних промислових підприємств та встановлення очисних фільтрів, скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Дніпропетровського регіону зменшились удвічі [24, с. 273], з 504 м³ у 2010 р. до 244 м³ у 2016 р. (48,4% від 2010 р.). Тим не менш, починаючи з 2015 р., регіон є лідером України за скиданням забруднених зворотних вод – на нього припадає 35% від загального по Україні обсягу показника у 2016 р. (698 м³).

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні зменшились з 933,1 тис. тон у 2010 р. – до 833 тис. тон у 2016 р. [24, с. 275]. Частка регіону у складі

цього показника по Україні в 2016 р. є досить високою – 27,1% і поступається лише Донецькій обл. (988,4 тис. тон, або 31,9% від показника по Україні в 2016 р.). Так само, регіон належить до лідерів країни за викидами оксиду вуглецю (перше місце в Україні) в обсязі 354,5 тис. тон у 2016 р., або 44,2% від показника по Україні; метану (друге місце після Донеччини) в обсязі 134,6 тис. тон у 2016 р., або 28,9% від показника по Україні; діоксиду азоту (друге місце) в обсязі 43,2 тис. тон у 2016 р., або 18% від показника по Україні; діоксиду сірки (друге місце) в обсязі 181,8 тис. тон у 2016 р., або 16,9% від викидів діоксиду сірки по Україні; діоксиду вуглецю (друге місце) в обсязі 31 тис. тон у 2016 р., або 20,6% від викидів діоксиду вуглецю по Україні [24, с. 276-279].

Разом із тим, у регіон вкладаються чималі кошти на впровадження повітроохоронних заходів. Лише у 2016 р. фактична вартість 26 заходів, спрямованих на зменшення викидів у атмосферне повітря у регіоні, становила найбільшу серед регіонів суму – 1076,4 млн. грн. [24, с. 280-283], або 59,7% всіх коштів, спрямованих на повітроохоронні заходи в Україні. Фактичний обсяг зменшення викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря Дніпропетровського регіону після впровадження повітроохоронних заходів склав 12590,9 тон.

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища у Дніпропетровському регіоні зросли з 950,9 млн. грн. у 2010р. до 1662,3 млн. грн. у 2016 р. Однак в постійних цінах 2010 р. цей показник скоротився до 686,3 млн. грн. у 2016 р. (72,2% від 2010 р.). Частка регіону у складі загальних по Україні капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища скоротилась з 34,4% у 2010 р. до 12,4% у 2016 р. [24, с. 298].

Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища у Дніпропетровському регіоні зросли з 2432,4 млн. грн. у 2010 р. до 5481,7 млн. грн. у 2016 р. Натомість в постійних цінах 2010 р. цей показник у 2016 р. незначно зменшився до 2263,4 млн. грн. (93,05% від 2010 р.). Частка регіону в сумі загальних по Україні поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища зросла з 23,5% у 2010 р. до 28,7% у 2016 р. [24, с. 299].

Треба відзначити, що утворення відходів I-III класів небезпеки у регіоні за останні роки скоротилось з 259,9 тис. тон у 2010 р. – до 51,8 тис. тон у 2016 р., тобто уп'ятеро. Та особливу увагу слід звернути на те, що

загальний обсяг відходів IV класу небезпеки, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів в Дніпропетровському регіоні є найбільшим серед усіх регіонів. Якщо на кінець 2010 р. цей показник складав 9159,65 млн. тон, то на кінець 2016 р. вже 10237,97 млн. тон [24, с. 294-295], що становить 82,7% загального по Україні обсягу відходів IV класу небезпеки, накопичених протягом експлуатації у місцях видалення відходів.

Висновки. Дніпропетровський регіон володіє великим ресурсним і промисловим потенціалом, але його основні засоби мають чималий знос. В промисловості регіону знос основних засобів станом на кінець 2010 р. становив 66,1%, у переробній промисловості досяг 73,1%.

Економіка регіону та обсяги промислового виробництва до теперішнього часу не були відновлені після їх падіння у 2009 р. Крім того, їх подальший розвиток ускладнено промисловим спадом 2014-2015 р. і важкими зовнішньополітичними обставинами.

Виявлені зміни у структурі обсягу реалізованої промислової продукції у 2010-2016 рр., що мають прояв у скороченні часток більшості галузей. Обсяги реалізованої промислової продукції регіону в постійних цінах 2010 р. і за поточним курсом долару США в 2016 р. не досягли рівня 2010 р. за більшістю галузей промисловості. Індекси промислової продукції свідчать про скорочення у 2013-2016 рр. виробництва більшої частини галузей. Аналіз середньомісячної номінальної заробітної плати одного штатного працівника у регіоні довів факт збідніння більшості населення регіону.

Капітальні інвестиції в регіон у 2016 р. порівняно з 2010 р. зменшились на 14,5%, в постійних цінах 2010 р. Прямі іноземні інвестиції у регіон станом на 31.12.2016 р. зменшились на 67,2 % порівняно із станом на 01.01.2011 р. Також, треба відмітити скорочення експорту й імпорту в регіоні у 2016 р. відносно 2010 р. на 26,9% і 38,5 % відповідно.

Частково внаслідок промислового падіння 2014-2015 рр. та завдяки інвестуванню коштів на охорону навколишнього середовища, стан довкілля в регіоні дещо покращився, але традиційно Дніпропетровщина належить до лідерів регіонів країни за обсягами загального водовідведення, викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення і накопиченими загальними обсягами відходів IV класу небезпеки.

До корінних проблем регіону належать деформованість структури виробництва регіону в бік важкої промисловості, залежність продукції регіону від коливань кон'юнктури зовнішнього ринку, низька частка інноваційної продукції, переважання сировинної і низькотехнологічної продукції в експорті та недостатні для комплексного інтенсивного розвитку обсяги капітальних інвестицій і прямих іноземних інвестицій з-за кордону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Додаток до рішення Дніпропетровської обласної ради від 26.09.2014 № 561-27/VI «Про Стратегію розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року». – 96 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.tsarich-mn.dp.gov.ua/OBLADM/tsarich_rda.nsf/2e8f79a579e9ccd3c22573fe003fcaf0/b67ed5a26239f6f8c2257e0d002dc469/\\$FILE/Стратегія до 2020.doc](http://www.tsarich-mn.dp.gov.ua/OBLADM/tsarich_rda.nsf/2e8f79a579e9ccd3c22573fe003fcaf0/b67ed5a26239f6f8c2257e0d002dc469/$FILE/Стратегія до 2020.doc)
2. Орловська Ю. В., Літовченко С. В. Трансформація галузевої структури економіки старопромислових регіонів України: пріоритети та орієнтири / Ю.В. Орловська, С.В. Літовченко // Економічний простір. – 2016. – № 106. – С. 103-114.
3. Орловська Ю.В., Дугінець Г.В., Верхоглядова Н.І. Визначення напрямків стимулювання експортного потенціалу Дніпропетровського регіону (на основі анкетування підприємств регіону) / Ю.В. Орловська, Г.В. Дугінець, Н.І. Верхоглядова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство та міжнародні економічні відносини. – 2010. – Т. 18 - № 10/2. – С. 3-8.
4. Бевз І. А., Федяй Н. О. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України у докризовий і посткризовий періоди / І. А. Бевз, Н. О. Федяй // Ефективна економіка. – 2013. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2168
5. Ватченко О. Б. Аналіз соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області / О. Б. Ватченко, А. В. Лежньова, О. М. Фещенко // Культура народів Причорномор'я. – 2013. – № 265. – С. 26-30.
6. Нехайчук Д. В. Комплексний розвиток регіонів як основа якості життя населення / Д.В. Нехайчук, Ю.С. Нехайчук // Культура народів Причорномор'я. – 2014. – № 277. – С. 49-54,
7. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2012 рік / за ред. О.М.Шпильової // Головне управління статистики у Дніпропетровській області // Дніпропетровськ, 2013, 532 с.

8. GDP (current LCU) // The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CN>
9. GDP (constant LCU) // The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KN>
10. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 552 с.
11. Статистичний щорічник України за 2016 рік / за ред. І. Є. Вернера. – Київ: Державна служба статистики України, 2017. – 611 с.
12. Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту у 2016 році (попередні дані) // Експрес-випуск №180 від 11.07.2017. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dnprstat.gov.ua/expres/2017/07/11_07_2017/eksp2016.pdf
13. Валовий регіональний продукт у 2005-2016 рр. // Головне управління статистики у Дніпропетровській області (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/nr/include/nr1.pdf>
14. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2010-2016 рр. // Головне управління статистики у Дніпропетровській області (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/p/p13.pdf>
15. Статистичний збірник «Регіони України» – 2017 / за ред. І. Є. Вернера // Державна служба статистики України. – Київ, 2017. – Ч. 2. – 687 с.
16. Статистичний збірник «Регіони України» – 2015 / за ред. І. М. Жук // Державна служба статистики України. – Київ, 2015. – Ч. 2. – 681 с.
17. Середньомісячна заробітна плата за регіонами за період з початку року – Державна служба статистики України (Офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/gdn/reg_zp_p/reg_zpp_u/arh_rzpp_u.html
18. Середньомісячна заробітна плата за регіонами за період з початку року у 2017 році // Державна служба статистики України (Офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/reg_zp_p/reg_zpp17_u.htm
19. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют та банківських металів станом на 31.08.2017 р. / Національний банк України (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/NBUStatService/v1/statdirectory/exchange?date=20170831>

20. Капітальні інвестиції за видами активів у 2010-2016 рр. // Головне управління статистики у Дніпропетровській області (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/kap_inv/2016/ibd9.pdf
21. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці Дніпропетровської області на початок 1995-2016 рр. // Головне управління статистики у Дніпропетровській області (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/zed/2016/zed9.pdf>
22. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=dacb14b1-6f6b-4e14-8f30-40850c221b22>
23. Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України. Архів за 2010-2016 рр. // Державна служба статистики України (офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
24. Статистичний збірник «Регіони України» – 2017 / за ред. І. Є. Вернера // Державна служба статистики України. – Київ, 2017. – Ч. 1. – 323 с.
25. Лист Головного управління статистики у Дніпропетровській області від 04.12.2017 №09-21/2752.